

Кучерявий Олександр Георгійович

доктор педагогічних наук, професор,
провідний науковий співробітник
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України,
м. Київ, Україна

ФЕНОМЕН ПРОФЕСІЙНО-ЦИФРОВОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ВИЩІЙ ШКОЛІ

Методологічна платформа висвітлення сутності категорії «професійно-цифрова культура викладача» - системний, цілісний, синергетичний, акмеологічний, аксіологічний, культурологічний, особистісно-діяльнісний і компетентнісний підходи до її трактовки як національного феномену. Ця категорія (її ціннісно-змістова основа) прямо пов'язана зі спрямованістю діяльності викладача на сприяння реалізації як нагальних екзистенційних потреб країни у ситуації воєнного стану, так і потреб у її відновленні в повоєнний час. Йдеться насамперед про віддзеркалення у понятті «професійно-цифрова культура викладача» результатів впливу методологічних регулятивів синергетичної парадигми освіти, що роблять акцент на самоорганізації послідовного досягнення особистістю майбутнього викладача і викладача-практика вершин професійної зрілості, культурологічного підходу (його аспекти: національно-культурний, професійно-культурний і цифровий на рівні культури).

Особистісно-діяльнісний (Бех І.Д., Рибалка В.В., Роменець В.А., Пехота О.М., Чобітько М.Г. та ін.) ракурс тлумачення феномену «професійно-цифрова культура викладача» передусім сприяє розумінню психологічного механізму його формування – єдності професійної свідомості і самосвідомості особистості педагога і майбутнього педагога.

Професійно-цифрова компетентність, визначена на основі компетентнісного підходу, виконує функцію системної якості професійно-цифрового професіоналізму, первинної одиниці, клітинки професійно-цифрової культури. Більш коректніше вести мову про інтегральні – аксіо-акмеологічні й системно-цілісні – позиції характеристики предмета розгляду. Для цього є відповідна потужна теоретико-методологічна база: а) *аксіо-акмеологічний підхід* (Кремень В.Г., Зязюн І.А., Вознюк О.В., Дубасенюк О.А., Балл Г.О., Гузій Н.В., Ткаченко О.А. та ін.); б) *системно-цілісний підхід* (Л. фон Берталанфі, Р. Ешбі, Т. Парсонс як фундатори системного підходу; Гончаренко С.У., Семиченко В.А., які започаткували в Україні цілісний підхід до аналізу освітніх явищ і процесів). Зокрема, Семиченко В.А. була розроблена у психолого-педагогічному аспекті концепція цілісності, розкриті шляхи і способи її реалізації в професійній підготовці майбутніх учителів [3]. Системний підхід зорієнтовує на концептуальне бачення професійно-цифрової культури педагога

як цілісної сукупності двох взаємопов'язаних культур – професійно-педагогічної і цифрової. Ціннісно-змістове «обличчя» професійно-педагогічної культури педагога автором було розкрито в інших публікаціях:

Професійно-педагогічна культура – негентропійно-функціональний чинник самозбереження нації, її геному – мови, сталого і культуротворчого поступу суспільства, динамічна та акмеологічно інваріантна цілісна культуросистема гармонізованих і синтезованих ціннісно-цільових, ціннісно-змістових і ціннісно-технологічних характеристик професіоналізму особистості і професіоналізму діяльності педагога, що відрізняється емерджентними властивостями: потягом до інноваційності; готовністю до творчої самоактуалізації й самореалізації; інтегральною здатністю задавати регулятиви синергетичного аналізу освітнього буття, принципи й способи культурно- і дитиноцентристського управління навчально-виховним процесом на самоорганізаційних засадах; психопедагогічним механізмом формування в учня як непересічної особистості синергетичного світогляду ноетичного типу, готовності до пошуку духовно відповідного сенсу життя; аксіо-смісловим потенціалом культивування свободи вибору ним індивідуальної траєкторії світопізнання, самоствердження, самовираження, самотворчості в різновидах діяльності; евристичною цінністю соціокультурної спрямованості активності вчителя [2, с. 83-84]. Це унікальне цілісне утворення має свою аксіо-акмеологічну культуросферу (своєрідний різновид аксіосфер, що мають тенденцію до послідовного збагачення цінностями на шляху особистісно-професійного і професійно-культурного розвитку майбутнього педагога і педагога-практика).

Аксіо-акмеологічна культуросфера особистості педагога є цілісною системою домінуючих аксіологічних функцій, яка забезпечує професійно-педагогічній культурі статус акмеологічного інваріанта професіоналізму і має необхідний духовно-енергетичний ціннісно-перетворювальний, пізнавальний і ціннісно-смісловий потенціал для якісного виконання нею значущих для оздоровлення дитини (морального, психічного, фізичного), природного і освітнього середовища, суспільства загалом, своїх цілісно-системних функцій [Там само, с. 85].

Поняття другого складника актуалізованої системи – цифрову культуру – розглядають у науковому дискурсі у статусі базової основи світової культури і у ролі домінуючої інформаційно-віртуальної форми соціалізації особистості й, як правило, у культурологічному і технологічному вимірах. У культурологічному вимірі це поняття було предметом введення у науковий обіг (Т.О' Reilly) і подальшого його тлумачення насамперед зарубіжними вченими (К. Гере (С. Gere), К. Боссет (С. Bassett), М. Хенд (М. Hand), Д. Белшоу (D. Belshaw) та ін. Загалом носій цінностей цифрової культури має дотримуватись правил поведінки, традицій у комп'ютерній Мережі (нетикету), оволодіти культурою інтернет-спілкування, розуміння специфічних інтернет-артефактів, зокрема, класифікованих за типом інформації на візуальні (артефакти візуальної інформації, графічні артефакти, артефакти відео та артефакти 3d графічні) і звукові (артефакти аудіо), бути компетентним у

принципах конфіденційності та захисту інформації, мовах, історії, звичаях і цінностях цифрового середовища. Зокрема, за К. Гере, маркером цифрової культури є те, що вона включає й артефакти, і комунікації, й типові ознаки сучасного способу життя [1]. При цьому цифрова культура не пов'язана з конкретним предметом будь-якої професійної праці, а є самодостатньою цінністю-засобом, своєрідним інформаційно-комунікативним універсумом, значущим для представників різних професій, який виконує інструментальну функцію підвищення якості й пришвидшення досягнення фахівцем (майбутнім фахівцем) поставлених цілей (у освітньо-цифровому просторі в цільовому вимірі – якості суспільних зв'язків і навчально-розвивальної взаємодії («викладач – студенти», «учитель – учні» при змішаній і дистанційній формах організації навчального процесу).

Професійно-цифрова культура викладача майбутніх учителів у ЗВО – це спрямований на збереження нації, післявоєнне відродження і культуротворчий поступ України в сім'ї європейських народів сплав самоцінних системних аксіологічних утворень самодостатнього й інструментального типу професійно-педагогічної культури й інструментальних особистісних цінностей-засобів цифрової культури, що за критерієм ступеня їх присвоєння має достатній потенціал для виконання педагогом цілісно-системних функцій у вимірах – соціально-культуротворчому, природно і освітньо-середовищному, професійно-кар'єрному, особистісно орієнтованому навчально-виховному, стратегічно-цільовому і творчо-потенційному.

До основних цілісних характеристик професійно-цифрової культури належать такі: емерджентність по відношенню до структурних компонентів діади – педагогічного і цифрового; спроможність активізувати й стимулювати перетворення освітньо-цифрового середовища в джерело творчої організації професійного становлення і цілісного розвитку майбутніх викладачів, культивувати при цьому наступність в опануванні ними цінностями національної й світової культури, україноцентричні ідеї націєтворчості, безпеки і соборності держави; ціннісно-змістова і ціннісно-смістова налаштованість на олюднення, одухотворення і опочуттєвлення професійної підготовки і фахової діяльності з використанням цифрових технологій; гуманістично-патріотична спрямованість на національно значущу активність в соціумі в умовах його цифровізації й боротьби з екзистенційними викликами; культуросистемна здатність виступати в ролі формоутворюючого механізму детермінації, регуляції й оновлення професійної підготовки, самопідготовки й фахової педагогічної діяльності; прогностична зорієнтованість на шляхи і способи самоорганізації кар'єрного зростання в освітньо-цифровому бутті на основі самотворчості й професійної творчості; аксіологічна готовність забезпечувати інноваційний рух в освітньо-цифровому просторі, культуротворчість у процесі й за результатами наукового пошуку студентів та їх викладачів. Перераховані й інші цілісні характеристики зазначеного феномена є потенційно можливими надбаннями аксіо-акмеологічної культуросфери особистості педагога (вихователя, вчителя, викладача ЗВО).

Список використаних джерел інформації:

1. C. Gere. Digital Culture. London, UK: Reaction Books Ltd, 2002. 222 pages.
2. Кучерявий О.Г. Професійний і особистісний розвиток сучасного вчителя: монографія. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. 329 с.
3. Семиченко В.А. Концепція цілісності та її реалізація у професійній підготовці майбутніх учителів (психолого-педагогічний аспект) (рос. мов.): дис...д-ра психол. наук: 19. 00.07. Київський державний педагогічний ін.-т ім. М.П. Драгоманова, 1992. 432 с.

Пилипчук Ярослав Валентинович

доктор історичних наук,
старший науковий співробітник
відділу науково-аналітичного супроводу освіти
Державної науково-педагогічної бібліотеки
ім. В. Сухомлинського
Київ, Україна

БОЙОВА ПСИХІЧНА ТРАВМА

(СПРОБА ІНФОРМАЦІЙНОГО АНАЛІЗУ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ)

Війна супроводжується бойовим стресом. Організм переносить психологічне перенавантаження. Під час війни є певний відсоток солдат, яких зараховують до категорії «психогенні втрати». Серед видів психічних травм є контузія, посттравматичний стресовий розлад та інші психічні хвороби. Завданням цього дослідження є аналіз історії фіксування бойових психічних травм у воїнів.

Перші історичні свідчення про психічні порушення в солдатів у результаті впливу бойового стресу належить Геродоту. Описуючи Марафонську битву 490 р. до н.е., він розповів про афінського воїна Епізелосе, який осліп після Марафонської битви. Зір був втрачений після побаченої ним сцени загибелі солдата, який стояв позаду нього, хоча сам і не отримав в битві жодних фізичних ран. Геродот повідомляв, що спартанський командир Леонідас у битві при Фермопілах (480 р. до н.е.) звільнив своїх солдатів від бою, оскільки побачив, що вони були «душевно виснажені» після попередньої битви. Лукрецій (I ст. до н.е.) вперше вказав на ремінісценції (відстрочене відтворення витісненої події) як основний елемент травматичного неврозу у воїнів. Незважаючи на різноманіття та широку поширеність, у сфері медичних досліджень психічні розлади у військовослужбовців почали вивчати лише наприкінці XVII ст. Це було пов'язано з ім'ям швейцарського лікаря Дж. Хофера, який в 1688 р. вперше використав термін «ностальгія» (від грецьких *nostos* повернення додому і *aglos* хворобливий стан) у роботі «*Dissertatio medica de Nostalgia oder Heimweh*».